

Світлана Швачко

(Суми)

РЕЦЕНЗІЯ

НА МОНОГРАФІЮ ВОЛКОВОЇ СВІТЛАНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

“МІФОЛОРНІ ОБРАЗИ В АМЕРІНДІАНСЬКИХ

ХУДОЖНІХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТАХ”

(Херсон : Айлант, 2015. – 338 с.)

Вийшла друком монографія, присвячена когнітивно-семіотичному і наративному дослідженню міфолорних образів як маркерів художньо-міфопоетичної картини світу амеріндіанців, системи індивідуально-авторської мови амеріндіанських письменників, що є внеском у вирішення широкого кола сучасних мовознавчих проблем: реконструкції архаїчних смислів етнокультурної картини світу, встановлення закономірностей організації мови міфопоетичної традиції, способів формування й виявлення етнокультурних смислів у сучасних творах.

Вивчення художнього мовлення як провідної серед сучасних форм об'єктивації системи міфопоетичних смислів уможлиблює отримання важливих фактів про особливості етнічного мислення. За Ю.М. Лотманом художнє мовлення як форма образного обігрування дійсності об'єктивує світ переважно способами міфопоетичного мислення. Міфопоетичні смисли етносу, амеріндіанського зокрема, мають високий креативний потенціал і спроможні висвітлити не лише етнічну своєрідність етнокультурної картини світу, а й специфіку індивідуально-авторської художньої системи сучасних амеріндіанських письменників.

Розроблена С.В. Волковою комплексна методика аналізу міфолорних образів в амеріндіанських художніх прозових текстах відзначається новизною й теоретичною значущістю, оскільки її евристичний потенціал сприяє осмисленню ролі етнокультурних смислів і цінностей у семіосфері загальної культури США та може бути використаним в аналізі міфопоетичної картини світу будь-якої культури.

Дослідження С.В. Волкової, виконане в руслі актуальних проблем сучасного мовознавства, зумовлених інтересом до вивчення когнітивних і семіотичних аспектів дискурсивної діяльності людини, відкриває новий напрям наукових розвідок у когнітивній етнолінгвістиці – когнітивну наратологію, що дозволяє по-новому висвітлити й пояснити шляхи, способи й засоби наративної організації художніх текстів модернізму й постмодернізму.

Новизна рецензованої монографії визначається тим, що в ній започатковано новий, когнітивно-семіотичний напрям етнолінгвістики, спрямований на пояснення того, як етнокультурні уявлення, образи і цінності вписуються у сучасну американську культуру.

Теоретичне значення монографії С.В. Волкової полягає у поглибленні епістемічних надбань дискурсознавства, лінгвостилістики, наративної, когнітивної, лінгвістичної поетики та лінгвокультурології, а також у виявленні шляхом аналізу точок зору наратора та персонажа лінгвальні характеристики наративної перспективи художнього твору.

Вибір матеріалу є логічним та співмірним поставленій меті та завданням дослідження, серед яких центральні – “дослідити структуру образної картини світу в межах виокремлених груп образів в автохтонних текстах міфів, легенд і казок”, “виокремити групи образів, які є найбільш ефективними вербалізаторами етнічного міфу в художніх текстах”.

Новаторським і водночас логічно вбудованим у структуру дослідження є розкриття лінгвокультурних ознак міфологічного образу як етнокультурного типу “витязь на роздоріжжі”, а також розробка положень про метаморфозу і зворотню перспективу як нарративні прийоми вписаності міфологічних образів у художній простір тексту.

Актуальність рецензованої монографії зумовлена поглибленням тенденції до інтеграції методологій різних галузей лінгвістики, увагою сучасного мовознавства до ірраціонального начала свідомості у процесах концептуалізації, категоризації та омовлення світу й специфікою міфу як інформаційного концептуально-вербального феномену, і пояснюється інтегративним універсологічно орієнтованим лінгвoseміотичним підходом до аналізу міфу, явищ мови та культури, що дозволяє з’ясувати універсальні й етнонаціональні риси творення картин світу та їхнього співіснування за умов глобалізаційних процесів сьогодення.

У першому розділі монографії Теоретико-методологічні засади дослідження міфологічних образів в амеріндіанській художній прозі здійснено критичний огляд наукових підходів з лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та лінгвoseміотики до аналізу етнокультурної картини світу і художніх образів як її маркерів у модерністських і постмодерністських прозових текстах.

Відомо, що в процесі історичного розвитку художня література постійно зберігала генетичні й типологічні зв’язки з міфологічною спадщиною первісних епох, однак у її еволюції важливе місце належало процесу деміфологізації – наголошенні на раціональності засад існування світу та суспільства. Проте література другої половини ХХ століття засвідчує тенденцію до реміфологізації – “інтенційної акцентуації ірраціональних засад світобуття”, що зумовлена прагненням сучасної людини повернутися від “уламків зруйнованого всесвіту” до цілого, гармонійного Космосу (Ю.М. Лотман). Саме міф як усталений знак минулого дозволяє апелювати до стабільної естетичної моделі, оскільки є орієнтованим на такий цілісний підхід до світу, за якого не допускаються навіть найменші елементи хаотичності чи невпорядкованості. За Є. М. Мелетинським, перетворення хаосу на космос складає основний зміст міфології. Міфологічні тексти використовуються для “перевідкриття втрачених значень” (В. П. Руднєв). Світлана Володимирівна демонструє, як міфи, що здатні замінити раціональні, логічні пояснення, дозволяють сучасним пост/модерністським творам впритул наблизитись до пояснення складності і хаотичності організації світу.

Другий розділ Етнокультурні цінності, мотиви і образи в амеріндіанських міфах, легендах і казках присвячено аналізу автохтонних амеріндіанських текстів з метою виявлення маркерів та складників етнокультурної картини світу амеріндіанців. Міфологічний образ визначено як такий, що синкретично поєднує міфологічні й фольклорні уявлення, вірування та судження амеріндіанців про об’єкти, явища і події навколишньої дійсності.

У розділі схарактеризовано універсальні й етнокультурні архетипи, концепти і цінності, що постають складниками етнокультурної картини світу амеріндіанців.

У третьому розділі Характеристика міфологічних образів в амеріндіанських художніх прозових текстах основою дослідження стала думка про те, що міфологічно-авторський образ постає кумулятивним, когнітивно-семіотичним текстовим конструктом, в якому вплетені риси людини

амеріндіанського міфологічного світу та її характеристики як людини сучасності, котра адаптується до життєвого світу всього американського суспільства. Такий художній образ маніфестує етнокультурний типаж представника амеріндіанської спільноти.

У розділі окреслено коло дискусійних понять сучасної наратології таких, як “наратор”, “оповідач”, “точка зору”, “перспектива”, “перспективізація”. З позиції когнітивно-семіотичного, лінгвостилістичного і наративного підходів виявлено способи і засоби формування міфологічно-авторських образів, здійснено комплексний аналіз експлікації етнокультурних смислів, об’єктивованих у художньому тексті. Ключовими проблемами розділу стали: з’ясування когнітивно-семіотичних ознак художнього образу як етнокультурного типуажу “вितязь на роздоріжжі” (представлено семіотичну модель міфологічно-авторського образу); виявлення лінгвостилістичних засобів творення міфологічно-авторських образів, серед яких виокремлено метаморфозу і схарактеризовано її можливості як художнього прийому, що постає і стилістичною фігурою, що обіймає окремий текстовий фрагмент, і наративним прийомом, що виконує сюжетоформуючу і образотворчу функції в тексті. У когнітивно-нاراتивному ключі визначено наративні перспективи вписаності міфологічних образів у художній простір тексту. До наративних перспектив у роботі віднесено зворотну перспективу, ретроспекцію, проспекцію. Міфологічні й міфологічно-авторські образи утворюють міфологічний простір художнього тексту. Вбудовуючись у художній універсум твору, вони створюють його жанрову своєрідність і наративні особливості, відбиваючи неоміфологічну художню свідомість автора і етнокультурну специфіку світобачення амеріндіанців.

Праця є теоретично вагомою і переконливою значною мірою за рахунок солідної джерельної бази, енциклопедизму авторки у тлумаченні репрезентативного корпусу відібраних прикладів, а також комплексної методики застосованого аналізу, що поєднує традиційні й новітні техніки інтерпретації фактичного матеріалу.

Відмінною рисою рецензованого дослідження є глибоке проникнення у саму суть досліджуваного явища з урахуванням різних ракурсів бачення проблеми. Доказовості міркувань С.В. Волкової та їх унаочненню сприяють таблиці, рисунки і схеми, що ілюструють основні положення й висновки дисертаційного дослідження.

Міфологічні образи, що виникли ще на рівні архаїчного мислення, де вони виступали майже єдиним засобом для пояснення походження і сутності предметів, явищ природи та суспільного життя, з розвитком міфологічної свідомості отримують статус визначальної характеристики міфопоетичного типу мислення.

Дослідницька скрупульозність виявлена також і в доборі ілюстративного матеріалу: всі теоретичні положення супроводжуються відповідними прикладами, що полегшує сприйняття інформації. Численні рисунки й таблиці ілюструють твердження авторки й надають викладенню думок наочності.

Проте, як кожне завершене дослідження, монографія С.В. Волкової, дає ґрунт для роздумів щодо перспектив обраного напрямку в сучасній лінгвістиці. Так у роботі серія архетипів і стереотипів представлена, на мій погляд, дещо розмито, фрагментарно (параграф 2.2.), а тому зазначена проблематика потребує більш чіткої структуризації та розмежування різних кваліфікаційних вимірів. Крім того, спектр засобів вираження оцінності у творах амеріндіанських письменників набагато ширший, ніж зазначається у роботі. Бажано було б використовувати в процесі аналізу більш ширший спектр опозицій та повною мірою дослідити спектр засобів їх об’єктивації.

Вищевикладені міркування жодним чином не знижують загального позитивного враження від рецензованої монографії, що є теоретично значущим, самостійним, концептуально й організаційно завершеним дослідженням, в якому представлено нові результати, які у своїй сукупності розв'язують нову й актуальну проблему.

Загалом аналізована праця піднімає проблему надзвичайно важливу для лінгвокультурології в цілому й етнолінгвістики зокрема. Вважаю, що основні результати викладеного у монографії дослідження дають підстави для висновку про своєчасний та впевнений крок дослідниці на шляху розвитку когнітивно-семіотичної етнолінгвістики.

Аргументованість висновків до розділів і загальних висновків дає всі підстави стверджувати, що рецензована праця матиме цінність не тільки для подальших досліджень у цій галузі, але й слугуватиме фаховій і науковій підготовці студентів філологічних факультетів.